

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
SCHOOL OF BUSINESS, ECONOMICS AND LAW

Hur aktiv är förvaltningsdomstolen?

*Om rättens möjlighet att vara aktiv och tillvaratagandet av den enskildes
intressen i LSS-mål*

Elsa Körle

Examensarbete, 30 hp, höstterminen 2021
Juristprogrammet, Juridiska institutionen

Handledare: Erik Björling
Examinator: Sebastian Wejedal

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRKORTNINGSLISTA	3
1 INLEDNING	4
1.1 Problem.....	4
1.2 Syfte, frågeställningar & avgränsningar	5
1.3 Metod & disposition	6
2 UTGÅNGSPUNKTER.....	9
2.1 Access to Justice som teoretisk ansats.....	9
2.2 LSS & den enskildes förmåga att föra talan	10
2.2.1 <i>Teorierna om Party Capability & Lawyer Advantage</i>	11
2.2.2 <i>Särskilt om LSS</i>	11
2.2.3 <i>Särskilt om (o)möjligheterna till biträde i LSS-mål</i>	14
2.3 Rättens möjlighet (& skyldighet) att vara aktiv.....	15
2.3.1 <i>Tolkning samt föreläggande enligt 5 § FPL</i>	15
2.3.2 <i>Utredningsansvaret och materiell processledning</i>	16
2.3.3 <i>Själv inhämta utredning</i>	18
2.3.4 <i>Kommunikationsplikten</i>	18
3 RÄTTENS AKTIVITET I LSS-MÅL	19
3.1 Metod & material.....	19
3.1.1 <i>Avgränsningar</i>	19
3.1.2 <i>Genomförande</i>	19
3.1.3 <i>Särskilt om domstolsakter & dagboksblad</i>	20
3.1.4 <i>Felkällor</i>	21
3.2 Resultat	22
3.2.1 <i>Tabell</i>	22
3.2.2 <i>Diagram</i>	27
4 DISKUSSION.....	29
4.1 Vilken funktion fyller rättens möjlighet att vara aktiv för tillvaratagandet av den enskildes intressen i LSS-mål?	29
4.2 Metoddiskussion och framtida forskning	32
5 AVSLUTNING.....	33
KÄLLFÖRTECKNING.....	34
Offentligt tryck	34
Litteratur	34
Internetlänkar.....	35

Förkortningslista

AtJ	Access to Justice
FL	Förvaltningslagen (1986:223)
FPL	Förvaltningsprocesslagen (1971:291)
JuU	Jusitiekottet
LSS	Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade
SOU	Statens offentliga utredningar
Prop.	Proposition

1 Inledning

1.1 Problem

It is one thing to say that A has the indefeasible right to resort to the courts; it is quite another to be able to add that there is nothing to prevent A from exercising this right. – Jacoby Sidney (1943)¹

Att det är skillnad på att ha rätt och att få rätt är ett påstående som inte kan avvisas. I en välfärdsstat som gör anspråk på att erbjuda materiell rättvisa, materiell rättssäkerhet och materiell likhet inför lagen är det emellertid ett problem som uppenbart måste hanteras. De sociala rättigheter som välfärdsstaten formellt sett erbjuder är nämligen verkningslösa om det inte finns en faktisk och effektiv möjlighet att få dem bekräftade.

I Sverige är det bestämt att kommun och region ska svara för olika insatser till medborgare med vissa funktionsvariationer, en verksamhet som regleras i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). LSS ska utgöra en *rättighetslag* som främjar jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för medborgare med funktionshinder, en målsättning som bygger på den grundläggande etiska principen om människors lika värde.² En insats enligt LSS kan exempelvis vara att erbjuda den enskilde en bostad med särskild service. På så sätt kan den som inte klarar eget boende på grund av funktionsvariation ändå lämna föräldrahemmet och skapa sig ett eget hem.³

Ett beslut om insats enligt LSS kan överklagas till förvaltningsdomstol. För att LSS ska fungera som en rättighetslag är det avgörande att förvaltningsprocessen ger den enskilde en *faktisk* och därmed *effektiv* möjlighet att pröva sin rätt till insatserna. För att prövningen i domstol ska vara effektiv krävs att den enskilde i målet kan tillvarata sina intressen på ett fullgott sätt, en förmåga som emellertid begränsas av bland annat ekonomiska, kunskapsmässiga, psykologiska, sociala och processtekniska förutsättningar. För att den enskilde ska erbjudas en effektiv möjlighet att göra gällande sin rätt enligt LSS gällande krävs alltså att den enskildes bristande förmåga att tillvarata sina intressen kompenseras.

Lagstiftaren menar att de lagstadgade möjligheterna och skyldigheterna för rätten att vara aktiv i förvaltningsprocessen fyller en sådan kompenserande funktion, vilket också påverkat möjligheterna för den enskilde att erhålla rättshjälp.⁴ I Justitieutskottets betänkande *Tvåpartsprocess m.m. i de allmänna förvaltningsdomstolarna* avslög

---

¹ Jacoby, Sidney, *Legal Aid to the Poor*, Harvard Law Review, 53/1940, s. 940-976, s. 940, se Wejedal s. 65.

² Se prop. 1992/93:159 s. 45.

³ Lundgren & Sunesson, *Nya sociallagarna*, kommentaren till 9 § LSS.

⁴ Se prop. 1996/97:9 s. 115.

utskottet en motion gällande utvidgning av möjligheterna för den enskilde att erhålla rättshjälp med följande motivering:

Ytterst har domstolen alltjämt alltså ansvaret för utredningen i ärendet eller målet. Denna utredningsskyldighet kan vara av stor betydelse för den enskilde i en process där han som motpart får en myndighet med tillgång till helt andra utredningsmöjligheter och resurser än vad en enskild part normalt kan åstadkomma – här bör dock noteras att en förvaltningsmyndighet enligt regeringsformen är skyldig att agera objektivt och opartiskt. Utskottet utgår således från att domstolen, när så erfordras, ger parten besked om att hans talan behöver kompletteras, något som uttalades redan i förarbetena till den nu gällande bestämmelsen (prop. 1971:30 s. 529 f).⁵

Uttalandet synliggör att rättens möjlighet att vara aktiv ses som ett medel för att tillvarata den enskildes intressen. Sådana möjligheter grundas exempelvis i att rätten enligt förvaltningsprocesslagen⁶ (FPL) inte får avvisa en talan på grund av att överklagandet brister utan att ha upplyst den enskilde om bristerna och gett denne möjlighet att avhjälpa desamma. Vidare har rätten en skyldighet att under målets beredning se till att det processmaterial som ska ligga till grund för avgörandet är fullständigt och därmed ställa frågor och påpekanden till parterna eller själv inhämta material.

Hur rätten är tänkt att fungera och hur den faktiskt fungerar är emellertid två olika saker. Samtidigt som lagstiftaren menar att rättens möjlighet att vara aktiv fyller en funktion för tillvaratagandet av den enskildes intressen i LSS-mål hörs röster som antyder att svårigheterna för den enskilde att göra sin rätt enligt LSS gällande i förvaltningsdomstolen kvarstår.⁷ Detta väcker frågan om hur den enskildes intressen faktiskt tillvaratas i LSS-processen. Fyller rättens möjlighet att vara aktiv de facto en sådan funktion? Det är denna fråga som uppsatsen avser att undersöka.

1.2 Syfte, frågeställningar & avgränsningar

Det övergripande syftet med uppsatsen är att bidra med kunskap om hur den enskildes intressen tillvaratas i LSS-mål. Närmare bestämt avses att undersöka vilken funktion rättens möjlighet att vara aktiv fyller för tillvaratagandet av den enskildes intressen i LSS-mål. Det övergripande syftet kan brytas ned i två delsyften.

Det första delsyftet är att undersöka vilken aktivitet rätten vidtar i LSS-mål. För att uppfylla syftet har en empirisk undersökning av rättens aktivitet i LSS-mål genomförts. Detta redovisas i uppsatsens tredje del (kapitel 3).

---

⁵ JuU 1995/96:7 s. 8.

⁶ Förvaltningsprocesslag (1971:291).

⁷ Se exempelvis Yvonne Malmgren, *Inför rättshjälp i LSS*; Tor Gustafsson, *Andrea Bondesson: Det behövs bättre möjligheter till upprättelse och rättelse*; Mats Bråstedt, *"Mitt hjärta gick i miljoner bitar"*.

Det andra delsyftet är att undersöka vilken funktion rättens möjlighet att vara aktiv fyller för tillvaratagandet av den enskildes intressen i processen. Syftet uppfylls genom att följande frågor diskuteras: Hur kompenserar den aktivitet som vidtas för den enskildes bristande förmåga att föra talan? Vilken aktivitet sker inte och vad innebär det för tillvaratagandet av den enskildes intressen? Här sammanfogas alltså resultatet från den empiriska studien med en kritisk diskussion utifrån de utgångspunkter som ligger till grund för undersökningen: att den enskildes förmåga att föra talan i LSS-mål brister och att rätten har vissa förutsättningar att vara aktiv. Syftet uppfylls i uppsatsens fjärde del (kapitel 4).

För att bidra med kunskap om hur den enskildes intressen tillvaratas i domstolsprocessen i LSS-mål undersöks alltså två frågor:

1. Vilken aktivitet vidtar rätten i LSS-mål?
2. Vilken funktion fyller rättens möjlighet att vara aktiv för tillvaratagandet av den enskildes intressen i LSS-mål?

I nästkommande avsnitt förklaras hur jag gått till väga för att besvara frågorna.

1.3 Metod & disposition

I detta avsnitt redovisas hur jag gått till väga för att ta reda på vilken funktion rättens möjlighet att vara aktiv fyller för tillvaratagandet av den enskildes intressen i processen i LSS-mål, varpå uppsatsens disposition samtidigt förklaras.

Uppsatsen består av fem kapitel. Det **första kapitlet**, som nu börjar lida mot sitt slut, har förhoppningsvis gett en introduktion till ämnesvalet och syftet med uppsatsen.

I det **andra kapitlet** presenteras de problem, värderingar och fakticiteter som undersökningen tar utgångspunkt i. Kapitlet syftar till att ge läsaren en fördjupad förståelse för vad som undersöks och att presentera underlag för den analys som förs i slutet av uppsatsen. I det första avsnittet (avsnitt 2.1) presenteras undersökningens teoretiska utgångspunkt och närmare bestämt teorin om Access to Justice som teoretisk ansats till rätten. I det andra avsnittet (avsnitt 2.2) presenteras undersökningens utgångspunkt vad gäller den enskildes förmåga att föra talan i LSS-mål. Avsnittets första del presenterar teorier och forskning som visar under vilka omständigheter enskilda har svårt att föra sin talan i domstol. Därefter presenteras vilka omständigheter som gör sig gällande i LSS-mål samt särskilt om vilka förutsättningar den enskilde har att anlita biträde – här tas utgångspunkt främst i de sedvanliga rättskällorna. I det tredje avsnittet (avsnitt 2.3) presenteras undersökningens utgångspunkt vad gäller rättens möjlighet att vara aktiv i processen. Förutsättningarna för rätten att vara aktiv i LSS-mål styrs till stor del av processens ram och domstolens utredningsansvar. Med det sagt vill jag uppmärksamma läsaren på att frågan om hur utredningsansvaret kan förstås och vad dess

funktionella innehåll är, är en komplex fråga som ensamt skulle kunna vara (och har varit) föremål för en avhandling.⁸ De rättsliga förutsättningarna för rätten att vara aktiv i ett LSS-mål är därmed svåra (läs: omöjliga) att sammanfatta på ett rättvist sätt. Ulrik von Essen, justitieråd i Högsta förvaltningsdomstolen och tidigare professor i offentlig rätt vid Stockholms universitet, har emellertid publicerat flertalet skrifter kring ämnet.⁹ I avsnitt 2.2 kommer jag därför främst att utgå från von Essens utläggningar för att förklara rättsliga förutsättningar för rättens aktivitet.

Att i en undersökning utgå från faktiska problem och värderingar, snarare än rättsregler, möjliggör att uppmärksamheten riktas på nya problem och att rättsvetenskapens relevans stärks.¹⁰ Medvetet har därför undersökningen till större del tagit utgångspunkt i ”fakticiteter” än rättsregler. I det sammanhanget ligger en empirisk metod nära till hands eftersom denna möjliggör studier av verkligheten.¹¹ För att ta reda på vilken aktivitet som rätten vidtar i LSS-mål (första delsyftet) har en kvalitativ studie av domstolsakter genomförts. Undersökningens resultat presenteras i det **tredje kapitlet** tillsammans med en beskrivning av hur jag gått till väga för att göra undersökningen. Kortfattat har jag valt att studera en mindre mängd domstolsakter tillhörande LSS-mål och så ordagrant som möjligt nedteckna den aktivitet som framkommer. Styrkan med detta tillvägagångssätt är att undersökningen ger en så detaljerad beskrivning som möjligt av rättens olika åtgärder, vilket i förevarande undersökning är fördelaktigt eftersom det ger en djup förståelse för rättens aktivitet i målet. En svaghet är emellertid att det inte går att dra alltför generella slutsatser av sammanställningen eftersom urvalet inte är statistiskt representativt. Att metoden inte möjliggör generella konstateranden om rättens aktivitet har beaktats i diskussionen om resultatet.¹²

En annan nackdel med valet av metod är att jag har begränsad träning i användning av densamma vilket kan medföra felkällor. Claes Sandgren, professor i civilrätt vid Stockholms universitet, menar att det är ofrånkomligt att juristen på grund av begränsad träning i att använda samhällsvetenskapliga metoder kan ha svårigheter att använda empiriskt material. Samtidigt menar han att den juridiska kunskapen kan ge försteg i en undersökning genom att denne kan se vad som är relevant ur ett rättsligt perspektiv och därmed veta vad som bör undersökas och vad som faktiskt kan utvinnas ur det empiriska

---

⁸ Se exempelvis Cagrell Karlander, Isa, *Officialprincipen i migrationsprocessen: Domstolens utredningsansvar*, Diss., Uppsala universitet, Uppsala 2021.

⁹ Sveriges Domstolar, *Ulrik von Essen*. Se exempelvis Essen, Ulrik von, *Förvaltningsdomstols utredningsansvar*, Förvaltningsrättslig Tidskrift 1, 2012, s. 29; Essen, Ulrik von, *Processramen i förvaltningsmål: ändring av talan och anslutande frågor*, andra upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2016; Essen, Ulrik von, *Förvaltningsprocesslagen m.m. – En kommentar*, sjunde upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017.

¹⁰ Som Schelin säger: ”Att det har uttalats många värdefulla och kloka tankar i rättskällorna betyder inte att precis allt som där har sagts är (gällande) rätt även om vi ibland gärna inbillar oss detta”, se Schelin s. 13.

¹¹ Jfr Sandgren, Sandgren JT 3/1995-96a, s. 734 f.

¹² Jfr Schelin s. 97.

materialet. Mot bakgrund av detta har jag valt att, trots begränsad träning, använda den empiriska metoden.¹³ I syfte att ge studien trovärdighet redovisas mer detaljerat hur den empiriska metoden har gått till och dess inneboende begränsningar och problem (se avsnitt 3.1).

För att undersöka vilken funktion rättens möjlighet att vara aktiv fyller för tillvaratagandet av den enskildes intressen i processen har det ansetts lämpligt att komplettera den empiriska metoden med en kritisk metod. Uppsatsens syfte kräver ett perspektiv som synliggör hur aktiviteten påverkar just tillvaratagandet av den enskildes intressen varför ett internt perspektiv på rätten, som tar utgångspunkt i rättens egna förutsättningar, inte är tillräckligt. I stället krävs ett externt perspektiv.¹⁴ I uppsatsens **fjärde kapitel** presenteras därför en analys av rättens aktivitet utifrån den enskildes förmåga att föra talan och rättens möjlighet att vara aktiv. Här diskuteras frågor som: Hur kompenseras den aktivitet som vidtas för den enskildes bristande förmåga att föra talan? Vilken aktivitet sker inte och vad innebär det för tillvaratagandet av den enskildes intressen? Metodens inneboende begränsningar och problem diskuteras i avsnitt 4.2.

I det **femte kapitlet** presenteras avslutande reflektioner och en sammanfattning av vad undersökningen har visat. Syftet med detta avslutande kapitel är att ge läsaren en klar och tydlig återkoppling till undersökningens syfte.

---

¹³ Jfr Sandgren, JT 4/1995-96b, s. 1044. Sandgren uttrycker det som så att juristen ”har lättare att ställa ’rätt frågor’ till materialet”.

¹⁴ För vidare läsning om interna/externa perspektiv vid granskning av rätten och empiriska resultat, se Schelin s. 13 och s. 92 ff.

2 Utgångspunkter

I detta kapitel presenteras de problem, värderingar och fakticiteter som undersökningen tar utgångspunkt i. De kan förklaras genom teorier, tidigare forskning och sedvanliga rättskällor. Som ovan nämnts syftar kapitlet till att ge läsaren en fördjupad förståelse för vad som undersöks och att skapa underlag för att besvara frågan om hur rättens aktivitet påverkar den enskilde.

2.1 Access to Justice som teoretisk ansats

Uppsatsen tar teoretisk utgångspunkt i teorin om Access to Justice (AtJ). Utgångspunkten medför konkret att undersökningen *utgår* från vissa grundantaganden och *motiveras* genom de tankar och värderingar som teorin innebär. Undersökningens övergripande syfte är som ovan nämnts att bidra med kunskap om hur den enskildes intressen tillvaratas i LSS-mål. Att sådan vetenskap är givande för förståelsen för rätten kan motiveras genom teorin om AtJ, något som förklaras i det följande.

AtJ som teoretisk ansats grundas i tanken om att ett rättsdogmatiskt synsätt på positivrätten är otillräckligt för att förstå rätten och dess funktion. Medan rättsdogmatismen likställer den positiva rätten med rättvisa möjliggör AtJ en utvärdering av den positiva rätten på grundval av rättvisa (social, politisk, etisk eller ekonomisk). Den positiva rätten är samtidigt inte förnekad på något sätt utan dess normativa verkan ses som en viktig beståndsdel i rätten. De mest huvudsakliga elementen i rätten anses emellertid utgöras av ”människorna, institutionerna och processerna”. AtJ som teoretisk ansats innebär alltså i sin helhet ett ifrågasättande av den ”renlighet” som rättsdogmatismen och formalismen gör anspråk på och uppfattningen om rätten är mer kontextuell på så vis att rätten anses bestå av mer än bara de rent normativa delarna.¹⁵

Till svenska kan ”access to justice” översättas till *tillgång till rättsskipning* eller *tillgång till rättskydd*.¹⁶ AtJ-teorin utgår från att rättssystemet syftar till att vara lika tillgängligt för alla och leda till rättvisa resultat. Med rättssystemet menas den konstruktion där människor, under det allmännas auspicier, ska kunna göra gällande rättigheter och/eller lösa tvister. Med det sagt utgår AtJ från grundantagandet att den materiella rätten är avsedd att få genomslag i samhället och att domstolsprocessen tjänar till att säkerställa detta. En analys av de rättigheter som den materiella rätten erbjuder måste därför inkludera en kritisk syn på de instrument som tillhandahålls för enskilda att göra rättigheterna effektiva och *tillgängligheten* till det processuella fenomenet anses avgörande för att rättssystemet ska fungera.¹⁷

---

¹⁵ Cappelletti s. 25.

¹⁶ Se Ekelöf s. 109 och Lindblom s. 32.

¹⁷ Cappelletti & Garth s. 182.

Lindblom beskriver att diskussionen om AtJ handlar om *dels* möjligheten att göra sin rätt gällande i domstol (processuellt rättsskydd), *dels* tillgången till rättsskydd i vid mening (rättsskydd i andra former än processuella).¹⁸ För att den enskilde som ansöker om insats enligt LSS ska ha möjlighet att göra sin rätt gällande i domstol krävs att dennes intressen tillvaratas på ett fullgott sätt i processen. Med det sagt är förevarande uppsats, som syftar till att bidra med kunskap om hur den enskildes intressen tillvaratas i domstolsprocessen, intressant för diskussionen om det processuella rättsskyddet.

Forskningen om AtJ har framför allt varit inriktad på att identifiera olika hinder till det processuella fenomenet. Det anses vara ett faktum att människor har olika förmåga (både ekonomisk och personlig) att föra sin talan i domstol och att bristande förmåga utgör ett hinder för den enskilde att effektivt utnyttja domstolarna, att tillgängligheten till det processuella systemet begränsas. Särskilt tre typer av hinder har fått stort fokus inom forskningen, vilka är: 1) höga processkostnader, 2) processuella obalanser och 3) oprocessbara anspråk. Förevarande undersökning tar både utgångspunkt i det första och andra hindret vilket fördjupas i nästa kapitel (avsnitt 2.2.1 och 2.2.2).¹⁹

För att sammanfatta AtJ som teoretisk ansats till rätten kan professorn Mauro Cappelletti, som ägnat många år åt ett omfattande forskningsprogram avseende AtJ, citeras:

[I]t no longer makes sense to view, study and teach procedural law merely in its normative aspects: these must be seen in a framework in which the actors (parties, judges, witnesses etc) are also included, as well as the institutions and process of which the social, ethical, cultural and economic aspects must be considered: in one word, what becomes predominant is the accessibility of the procedural phenomenon to the individual, to the groups, to society generally: thus costs, duration, and societal effects of the judicial process must be considered, as well as the impact that the phenomenon exercises upon individuals, groups and society.²⁰

2.2 LSS & den enskildes förmåga att föra talan

Som förklarats ovan medför den teoretiska utgångspunkten i AtJ att undersökningen baseras på antagandet att parter personliga och ekonomiska förutsättningar påverkar dess förmåga att föra sin talan i domstol. I följande avsnitt redogörs kortfattat för forskning som säger något mer konkret om vilka specifika förutsättningar som påverkar förmågan samt, därefter, vilka förutsättningar som gör sig gällande i LSS-mål.

---

¹⁸ Lindblom s. 32 f.

¹⁹ Ekelöf s. 110.

²⁰ Cappelletti s. 26.

2.2.1 Teorierna om Party Capability & Lawyer Advantage

I förevarande avsnitt presenteras teorierna om Party Capability och Lawyer Advantage.²¹ Den förstnämnda teorin visar att sannolikheten för den enskilde att nå framgång med sin talan är låg då motparten utgörs av en myndighet. Den sistnämnda teorin visar att sannolikheten att nå framgång ökar om den enskilde har tillgång till ett juridiskt ombud.

Teorin om Party Capability förklarar att *partsstyrka* har ett nära samband med processodds²². Teorin introducerades av Mark Galanter och innebär en kategorisering av parterna i en rättsprocess. Den första kategorin är *one shotters* vilken består av parter som sällan möter domstolssystemet och därmed saknar erfarenhet om detsamma, oftast en enskild person eller ett litet företag. Den andra kategorin är *repeat players* vilken består av parter som upprepande möter domstolssystemet och därmed har erfarenhet, oftast en myndighet, större företag eller organisation av något slag. En annan skillnad mellan parterna är att en one shotter generellt har färre resurser (både ekonomiska och kunskapsmässiga) än en repeat player.²³ Teorin menar utifrån detta att en repeat player kan tillägna sig vissa fördelar i en domstolsprocess mot en one shotter.²⁴ Olika förutsättningar för parterna skapar alltså en obalans som också kommer att påverka processoddsen. Teorin har underbyggts genom ett flertal empiriska studier som påvisar att det är högre sannolikhet att en repeat player vinner framgång med sin talan när denne möter en one shotter än tvärt om.²⁵

I litteraturen om Party capability finns ett flertal etablerade förklaringsmodeller till varför enskilda tenderar att ha sämre processodds än myndigheter och en sådan förklaring är skillnader i tillgången till juridisk hjälp. Denna förklaring har även stöd genom teorin om Lawyer Advantage som förklarar att den enskilde har större sannolikhet att nå framgång med sin talan om denne har tillgång till ett juridiskt kvalificerat biträde. Flertalet empiriska studier har påvisat ett sådant samband och därmed underbyggt teorin.²⁶

2.2.2 Särskilt om LSS

Detta avsnitt syftar till att lyfta in LSS-målet i det sammanhang som hittills har beskrivits i uppsatsen. Vilka är parterna i målet? Vilka förutsättningar har den enskilde att föra sin talan? Hur går processen till? För att kunna analysera vilken funktion rättens aktivitet

---

²¹ Antagandet förklaras också i avsnitt X där utgångspunkt tas i LSS och vilka personkretser som lagen omfattar.

²² Med processodds menas i denna uppsats sannolikheten att av rätten vinna bifall till det som yrkas.

²³ Vilket också kan vara en förklaring till deras olika kontakt med domstolssystemet.

²⁴ Här bör förtylligas att kategorierna inte är ömsesidigt uteslutande. Det förekommer att parter inte hör till någon av kategorierna, kanske har de erfarenhet men saknar ändå fördelar (exempelvis återfallsförbrytare). Begreppen ska därför ses som en sammanhängande enhet snarare än dikotomier. Se Galanter s. 97 f.

²⁵ Se exempelvis Riesenfors, Wejedal & Holm s. 266 med vidare hänvisningar.

²⁶ Se exempelvis Wejedal s. 30 ff. med vidare hänvisningar.

fyller för tillvaratagandet av den enskildes intressen i LSS-mål krävs en förståelse för vilka sådana omständigheter som gör sig gällande i LSS-mål.

1989 tillsattes av regeringen den s.k. Handikapputredningen. Syftet var att ”kartlägga och analysera insatser som görs inom socialtjänsten samt habiliteringen och rehabiliteringen” samt att, vid upptäckten av eventuella brister, ”lämna förslag som kan leda till förbättringar och tillförsäkra personer med omfattande funktionshinder ett väl fungerande stöd”.²⁷ Utredningen ledde fram till ett förslag om en ny lag där olika insatser till vissa funktionshindrade skulle regleras särskilt. Förslaget lades till grund för vad som idag utgör lagen om särskilt stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387) (LSS).

Enligt lagens motiv skulle LSS införas ”för att garantera personer med omfattande och varaktiga funktionshinder stöd som kan undanröja svårigheter i den dagliga livsföringen”. Vidare angavs att ”[v]erksamheten enligt lagen skall främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som omfattas av lagen”. Målet angavs vara att ”människor med omfattande funktionshinder skall kunna skapa sig ett värdigt liv, så likt andra människors som möjligt och i gemenskap med andra människor”, att ”den enskilde får möjlighet att leva som andra”.²⁸ Vad som uttrycks i förarbetena har också förankrats i lagtexten.²⁹

Verksamheten som talas om ska ske i form av tio olika insatser.³⁰ Den som omfattas av lagens personkrets (se nedan) har rätt till en insats om de har behov av hjälpen i sin livsföring och det behovet inte tillgodoses på annat sätt.³¹ För uppsatsens syfte är det inte av någon särskild vikt att fördjupa sig i dessa insatser varför insatserna inte kommer redovisas vidare. Vad som emellertid är intressant för undersökningen är *hur* den enskilde får rätt till insatserna, särskilt för att förstå förvaltningsdomstolens funktion och vem som är den enskildes motpart. I det följande ska därför vägen från *behov* till *insats* försöka sammanfattas.

En ansökan om insats inleds av den enskilde som skickar in densamma till socialtjänsten i aktuell kommun. När en sådan ansökan kommer in gör kommunen först av allt en bedömning om huruvida den enskilde som ansöker om insatsen tillhör den personkrets som LSS omfattar. Då handläggaren anser att den enskilde tillhör personkretsen börjar själva utredningen kring ansökan, där handläggaren utreder situationen och behovet av

---

²⁷ Se SOU 1991:46 s. 7.

²⁸ Se prop 1992/93:159 s. 45 och s. 50.

²⁹ Se 5 § LSS: ”Verksamhet enligt denna lag skall främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som anges i [1 §](#). Målet skall vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra.”

³⁰ Se LSS 9 §.

³¹ Se LSS 7 §.

den sökta insatsen. Av 23 § förvaltningslagen (FL)³² följer för kommunen ett omfattande utredningsansvar.³³ Vad som begränsar utredningsansvaret i praktiken är emellertid den enskilde handläggarens kunskaper och arbetsbelastning.³⁴

Trots att kommunens utredningsansvar är omfattande händer att handläggaren fattar ett beslut om insats enligt LSS som den enskilde inte anser stämmer överens med dennes situation och behov. Den enskilde kan då överklaga beslutet till förvaltningsrätten.³⁵ Den enskilde ska skicka in sin överklagan till beslutsmyndigheten (även om det riktar sig till förvaltningsrätten) varpå myndigheten ska antingen avvisa överklagandet eller skicka det vidare till förvaltningsrätten. Det förra görs endast om överklagandet inte kommit in i rätt tid.³⁶ Beslutsmyndigheten ska sedan skicka vidare överklagandet tillsammans med det beslut som överklagas, som myndigheten antingen står fast vid eller väljer att ändra efter egen omprövning, till förvaltningsrätten. Av 46 § FL följer även att utredningen och övrigt underlag som legat till grund för beslutet ska skickas med. När ärendet väl är hos förvaltningsrätten blir den beslutande myndigheten den enskildes motpart.³⁷ Kortfattat är det den enskilde som under processen ska bevisa att sin rätt till den ansökta insatsen och varför överklagandet alltså ska bifallas.³⁸

Som ovan nämnts utgår uppsatsen från människor har olika förmåga att föra sin talan under processen i domstolen (se avsnitt 2.1). Med det sagt är det aktuellt att belysa *vem* det är som har rätt till insatserna enligt LSS, för att kunna analysera rättens aktivitet aktiv utifrån den enskildes förmåga att föra talan. Även om förmågor givetvis är något högst individuellt råder nämligen vissa likheter i förutsättningarna för den enskilde i LSS-mål. Som nämns i Handikapputredningen riskerar nämligen den enskilde i LSS-mål att på grund av funktionshinder ha svårt att föra sin talan på ett rättvist sätt.³⁹ Detta tydliggörs genom att se till lagens tillämpningsområde. Man brukar tala om att LSS omfattar *tre personkretsar*, vilka framkommer genom 1 § LSS:

Denna lag innehåller bestämmelser om insatser för särskilt stöd och särskild service åt personer

1. med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd,

---

³² Förvaltningslagen (1986:223).

³³ Se von Essen, Bohlin & Warnling Conradson s. 166 ff.

³⁴ Jfr SOU 1991:46 s. 438 f. där det anförs att "[ä]ven om [LSS] lett till förbättrade serviceinsatser från myndigheternas sida torde det återstå mycket innan lagens intentioner förverkligats. Detta kan sammanhånga med att många beslutsfattare saknar utbildning rörande omfattningen av sina åligganden i servicehänseende. En annan förklaring kan vara handläggarnas arbetsbelastning."

³⁵ LSS 27 §.

³⁶ FL 45 §.

³⁷ Se FPL 7 a §.

³⁸ Se von Essen, Bohlin & Warnling Conradson s. 117.

³⁹ SOU 1991:46 s. 437 ff.

2. med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, eller
3. med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service

Utifrån bestämmelsen kan viss indikation om den enskildes fysiska eller psykiska förutsättningar fås.⁴⁰ Begrepp som *betydande*, *bestående*, *varaktiga*, *stora* och *omfattande* ger en uppfattning av funktionsvariationens påverkan på den enskildes förmågor.⁴¹

2.2.3 Särskilt om (o)möjligheterna till biträde i LSS-mål

I detta avsnitt presenteras den enskildes möjligheter att anlita ett biträde med kompetens och erfarenhet som kan kompensera den enskildes bristande förmåga att processa, ett juridiskt kvalificerat biträde.

Alla har en formell rätt att anlita biträde.⁴² Den reella möjligheten för enskilda att i mål som rör LSS att anlita ett biträde är emellertid inte stor, vilket ska förklaras i det följande. Framställningen tar utgångspunkt i att kostnaderna för biträde teoretiskt sett kan betalas av 1) staten, 2) den enskilde, 3) motparten och 4) en tredje man och redovisar vad detta faktiskt innebär i förhållande till de särskilda omständigheterna i LSS-mål.⁴³

Möjligheten att få biträdeskostnaderna ersatta av *motparten* är i princip obefintlig. I förvaltningsprocessen är nämligen huvudregeln att vardera parten ska stå sina egna rättegångskostnader.⁴⁴ Vad gäller *tredjemansfinansiering* erbjuder hemförsäkringar ofta rättsskydd. Wejedal har emellertid konstaterat att försäkringsvillkoren i regel undantar förvaltningsmål och att så även bekräftas av förarbetena till rättshjälpslagen.⁴⁵ Något som dock kan uppmärksammas är att assistansbolag⁴⁶ i vissa fall erbjuder sina kunder (gratis) juridisk rådgivning.⁴⁷ Möjligheterna för den enskilde att *själv* betala biträdeskostnader är givetvis begränsad av dennes personliga ekonomiska förhållanden, något som innebär att biträdeskostnader får ses som ett hinder för enskildas tillgång till rättskipning. Vad som

---

⁴⁰ Här bör dock poängteras att personkretstillhörighet vara sakfrågan i LSS-mål och i sådana mål kan inte på samma sätt *förutsättas* att den enskilde har ett funktionshinder.

⁴¹ Jfr även SOU 1991:46 s. 438 där Handikapputredningen menar att det "[s]ett utifrån den enskildes förhållanden" utgör en svaghet att den enskilde inte tillerkänns rättshjälp för att överklaga beslut om LSS.

⁴² Se FPL 48 §.

⁴³ Jfr Wejedal s. 892 ff.

⁴⁴ I skrivande stund är emellertid frågan om enskilda som får rätt mot felande myndigheter kan få ersättning för sina rättegångskostnader föremål för HFD (se mål nr 6184-19).

⁴⁵ Se Wejedal s. 916.

⁴⁶ Dvs. de bolag som anordnar personlig assistans (en av de tio insatserna enligt LSS).

⁴⁷ Se SOU 1991:46 s. 441.

emellertid kan konstateras är det faktum att ett funktionshinder ofta är sammankopplat med en lägre inkomst.⁴⁸

Sättet för enskilda att i LSS-mål få ett kvalificerat juridiskt biträde finansierat av *staten* är genom att söka och beviljas *rättshjälp*. Frågan om huruvida staten ska stå för en sådan finansiering diskuterades redan vid införandet av LSS. I presentationen av 1989 års Handikapputredning framfördes nämligen inte bara ett förslag om att LSS som sådan skulle införas, utan också att det borde ske en generell förenkling för enskilda att få rättshjälp i LSS-mål. Handikapputredningen gjorde bedömningen att rättshjälp i LSS-mål krävs eftersom målen är av stor vikt för den enskilde samtidigt som den enskilde på grund av sitt funktionshinder i många fall är förhindrad att föra sin talan på ett rättvist sätt.⁴⁹ Förslaget om utökad möjlighet att få rättshjälp avvisades emellertid av regeringen med hänvisning till att de rådande reglerna om rättshjälp tillsammans med rättens utredningsansvar ansågs tillräckligt.⁵⁰ Denna föreställning har lett till att rättshjälp i förvaltningsmål endast beviljas i extraordinära fall och därmed att möjligheten att beviljas rättshjälp i LSS-mål i praktiken är ytterst liten.⁵¹

2.3 Rättens möjlighet (& skyldighet) att vara aktiv

I detta avsnitt presenteras kortfattat några utav rättens förutsättningar för att vara aktiv i förvaltningsmål.

2.3.1 Tolkning samt föreläggande enligt 5 § FPL

För att kunna framföra yrkanden och samtliga omständigheter och bevisning som är till förmån för sin talan måste den enskilde förstå dels vilka yrkanden som det utifrån den enskildes utgångspunkt finns anledning att framställa, dels vilka omständigheter och vilken bevisning som är avgörande samt kunna språkligt framställa desamma. Den som saknar sådan förståelse och förmåga riskerar därmed att underlåta att framföra ett relevant yrkande eller inkomma med relevanta omständigheter eller bevisning.⁵²

Av processekonomiska skäl bör *tolkning* av otydligt angivna yrkanden eller omständigheter ske före någon annan aktiv åtgärd (processledning eller att rätten själv inhämtar utredning), menar von Essen. Rätten får här förutsätta att de omständigheter och yrkanden som framförts hos beslutsmyndigheten gäller även i domstolen. I det fall myndigheten inte skickar med sitt fullständiga beslutsunderlag (som den är skyldig att

---

⁴⁸ Se SOU 1992:52: ”Förekomsten av omfattande funktionshinder innebär ofta att inkomsten är lägre än hos en genomsnittlig person och att utgiftsbehovet är högre”.

⁴⁹ Se SOU 1991:46 s. 437 ff.

⁵⁰ Se prop. 1992/93:159, s. 296.

⁵¹ Se Wejedal s. 973.

⁵² Att så är fallet konstateras även av lagstiftaren, se prop. 1973:87 s. 151 f.

göra enligt 46 § FL) så är rätten enligt praxis skyldig att begära in handlingarna. Rätten får vidare förutsätta att akten från myndigheten har kommunicerats till den enskilde.⁵³

I det fall överklagandet är så bristfälligt att det över huvud taget inte är möjligt att uttolka yrkande eller grunder, och därmed omöjligt att göra en sakprövning, har rätten enligt 5 § FPL en skyldighet att förelägga klaganden att inom viss tid avhjälpa bristen vid påföljd att hans eller hennes talan annars avvisas. Om den enskilde inte avhörts kan rätten rikta ett nytt föreläggande men så behöver inte ske. Om den enskilde avhörts men utan att yrkandet eller omständigheterna klarnat kan diskuteras om inte domstolen har en skyldighet att förelägga parten på nytt.⁵⁴

I den mån överklagandeskriften är så bristfälligt vad gäller bevisning och omständigheter att det över huvud taget inte är möjligt att göra en sakprövning, har rätten enligt 5 § FPL en skyldighet att förelägga klaganden att inom viss tid avhjälpa bristen vid påföljd att hans eller hennes talan annars ej tas upp till prövning (utan alltså avvisas). Lagstiftaren menar att rätten ska ha ansvaret för att klarlägga vad parten avser med sin talan då det inte framgår av överklagandet. Här skapas alltså viss skyldighet för rätten att vara aktiv eftersom rätten inte får avvisa talan utan att först ha riktat sådant föreläggande mot den enskilde.⁵⁵ Kraven på ett överklagandes utformning är emellertid mycket låga och rätten har stort utrymme för tolkning.

Även om det angivna yrkandena eller omständigheterna är tillräckligt för sakprövning kan det vara bristfälligt utifrån den enskildes perspektiv och vad som gynnar dennes intressen.⁵⁶ En fråga som gör sig gällande här är under vilka förutsättningar rätten, då målet tagits upp till prövning, bör se till att ytterligare eller alternativa yrkanden och omständigheter framförs eller att bevisning förkovras. Förutsättningar för att vidta sådan aktivitet styrs till stor del av 8 § FPL.

2.3.2 Utredningsansvaret och materiell processledning

I 8 § FPL framkommer att rätten ska se till att målet blir så utrett som dess beskaffenhet kräver, vad som brukar kallas för rättens utredningsansvar. Med hänsyn till utredningsansvaret kan, och ska, rätten försöka läka vissa brister genom *materiell processledning*. Med materiell processledning menas att rätten ställer frågor eller gör påpekanden för att förmå part att avhjälpa oklarheter eller ofullständigheter i sin talan. Sådan processledning ska vidtas när det krävs för att utredningen i målet ska bli fullgod och vad som är en fullgod utredning varierar från mål till mål. Det styrs främst av *vad målet gäller och partsförhållandena*. Centralt är om bristen i fråga kommer att drabba

---

⁵³ Se von Essen s. 125 ff. och s. 197 ff.

⁵⁴ Se von Essen s. 130 ff.

⁵⁵ Se von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – En kommentar, kommentaren till 5 § under rubriken Allmänt samt Brister avseende yrkanden och omständigheter.

⁵⁶ Von Essen s. 215.

myndigheten eller den enskilde. I det fall bristen kommer att drabba den sistnämnde krävs mer för att utredningen ska anses fullgod. *Partens förmåga* att föra talan menar von Essen spelar roll i sådan mån att rätten naturligt behöver vara mer aktiv för att utredningen ska bli fullgod då part saknar förmåga att lägga fram omständigheter eller bevisning. Även *målets betydelse* påverkar vilka krav som ställs på utredningen och därmed processledningen men vad som gör ett mål särskilt betydelsefullt är svårt att på förhand bestämma. Det krävs med andra ord en bedömning i varje enskilt fall.⁵⁷ Von Essen menar att det då motparten är en myndighet finns särskild möjlighet att processleda enskild part till ett nytt eller ändrat yrkande.⁵⁸

Att processleda enskild part *utöver* vad som krävs för en fullgod utredning är enligt von Essen till synes tillåtet ”inom vissa gränser”. Med det sagt har domstolen viss möjlighet att förmå part att göra gällande omständigheter som denne inte berört över huvud taget, att föra in alternativa eller ytterligare grunder till sitt yrkande, trots att detta inte krävs för att utredningen ska anses fullgod. Samtidigt menar von Essen att förvaltningsdomstolen inte har ansvar för att den materiella lagstiftningen förverkligas, att den inte har en officialprövningsskyldighet.⁵⁹ Vidare menar von Essen att det finns viss möjlighet för rätten att påpeka att enskild parts utredning framstår som otillräcklig för ett bifall genom att exempelvis tala om hur viss brist kan botas. Det får dock inte bli fråga om materiell rådgivning med hänsyn till intresset av domstolens objektivitet, varför rätten inte bör påpeka att framförd bevisning är otillräcklig om det inte är uppenbart. Vad gäller bevisningen menar bör rätten emellertid kunna upplysa parten om *vad* som måste bevisas. Vidare menar von Essen att det saknas behov av processledning när en ofullständighet i parts talan saknar betydelse och menar att så kan vara fallet när överklagandet ska lämnas utan bifall oavsett hur tydlig parts talan blir.⁶⁰

Vad gäller materiell processledning är det slutligen mycket som beror på den enskilde domaren. För att materiell processledning ska aktualiseras måste rätten först och främst *identifiera* ett behov till detsamma genom att upptäcka viss brist i parts talan. Vidare förutsätts domaren överväga om eventuell processledning bör vidtas med hänsyn till intressen av å ena sidan materiell rättvisa och processens effektivitet, å andra sidan domstolens objektivitet.⁶¹

---

⁵⁷ Se von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – En kommentar, kommentaren till 8 § under rubriken Partsförhållandena.

⁵⁸ Se von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – En kommentar, kommentaren till 8 § under rubriken Processledning – rättsliga brister.

⁵⁹ Här kan uppmärksammas att det råder delade meningar i doktrin om saken. I vart fall Wennergren menar att domstolen visst har en officialprövningsskyldighet, se Karlander (2021) s. 187 f.

⁶⁰ Se von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – En kommentar (1 jan. 2021, Version 7 C, JUNO), kommentaren till 8 § under rubriken Processledning – rättsliga brister.

⁶¹ Jfr von Essen s. 209.

2.3.3 Själv inhämta utredning

Förutom att försöka förmå parterna att komplettera omständigheter och bevisning genom processledning kan domstolen själv inhämta utredning. I 23-25 §§ FPL stadgas att domstolen kan förordna om syn på ett visst ställe, inhämta sakkunnigutlåtande eller förordna om förhör med vittne eller sakkunnig. Utöver detta är det möjligt för rätten att med stöd av 8 § FPL inhämta utredning. Med hänsyn till den restriktivitet som framhålls i förarbetena bör så endast ske i undantagsfall och det handlar om bevisning snarare än ytterligare omständigheter. Något som kan motivera inhämtning av utredning är om det är motiverat av processekonomiska skäl (till exempel om domstolen har lättast att få fram viss utredning) eller om part uppvisar avsaknad av förmåga att ta fram sådana omständigheter eller bevis som krävs för att utredningen ska bli fullgod.⁶²

2.3.4 Kommunikationsplikten

Vidare kan rätten indirekt bidra till att part lägger fram omständigheter och bevisning till förmån för sin talan genom att uppmärksamma denne på vad motparten anför. Förutsättningarna för sådan aktivitet följer av kommunikationsplikten som är stadgad i 10, 12 och 18 §§ FPL. 10 § avser kommunikation av den handling varigenom målet anhängiggörs, i LSS-mål alltså själva överklagandet. 12 § avser kommunikation av det svar som sedan inkommer. 18 § avser kommunikationen av övriga handlingar som tillkommer målet under processen. Tillsammans säger bestämmelserna att domstolen har ansvaret för att parterna ska ha fått kännedom om, och tillfälle att yttra sig över, allt det som tillförts målet. Kommunikationsplikten är därmed grundläggande för materiellt riktiga avgöranden, menar von Essen.⁶³

Här kan slutligen poängteras att lagstiftaren menar att processledning måste vara *tydlig* och von Essen menar att detta ger domstolen skäl att i många fall i samband med kommunicerandet av material bör förklara för den enskilde vad som särskilt bör bemötas eller kommenteras i förhållande till den inkomna handlingen.⁶⁴

---

⁶² Se von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m. – En kommentar, kommentaren till 8 § under rubriken Domstolens möjligheter att själv föra in utredning.

⁶³ Se von Essen, Bohlin & Warnling Conradson s. 317.

⁶⁴ Von Essen s. 229.

3 Rättens aktivitet i LSS-mål

3.1 Metod & material

Den empiriska studien baseras på 37 LSS-mål från förvaltningsrätten i Göteborg. Målen utgör samtliga mål som är avslutade mellan datumen 24-06-2021 och 17-09-2021 där saken gällt överklagande av en insats enligt LSS och den enskilde saknat ombud. Såväl avgränsningen som studiens genomförande förklaras i det följande.

3.1.1 Avgränsningar

För att få tidsmässigt aktuella mål har en avgränsning till domar från 24-06-2021 till 17-09-2021 gjorts. Den senare tidpunkten grundas på vilka senaste domarna som vid sökningen var tillgänglig på InfoTorg Juridik medan den tidigare tidpunkten grundas på behovet av att anpassa mängden undersökningsmaterial till arbetets omfattning.

Avgränsningen till mål från *förvaltningsrätten i Göteborg* har gjorts först och främst eftersom den lägsta insatsen av förvaltningsdomstol ansetts önskvärd. Valet av instans har ansetts motiverat genom att det är här den enskildes faktiska möjligheter att nyttja domstolssystemet för att genomdriva sina rättigheter enligt LSS börjar.⁶⁵ Risken med överinstans som exempelvis kammarrätt hade varit att somliga mål “gallrats bort” redan *på grund av* den enskildes svårighet att föra talan och kravet på prövningstillstånd. Valet av domstol har vidare blivit utvald för studien på grund av geografisk närhet då jag är studerande vid Göteborgs Universitet.

Slutligen har mål där den enskilde haft ett juridiskt ombud har sällats bort. Det har ansetts nödvändigt för undersökningens syfte eftersom den enskildes svårighet att processa (mer eller mindre) kompenseras då denne biträds av ett sådant ombud, en utgångspunkt som förklarats i avsnitt 2.2.1. De mål där den enskilde biträtts av vårdnadshavare, ställföreträdare, god man eller förvaltare har emellertid inkluderats i urvalet. Detta på grunden att aktörerna inte på samma sätt kan anses förutsättas besitter ovan nämnda relevanta kunskaper och erfarenheter, även om det givetvis är möjligt.

3.1.2 Genomförande

För att hitta mål till undersökningen användes InfoTorg Juridiks databas för avgöranden från förvaltningsrätterna. Vid sökningen skrevs ”LSS” som sökterm i rutan för “Fria sökord”. Detta gjordes för att avgränsa resultatet till LSS-mål. Enligt InfoTorgs information om rutan räcker att termen som skrivs i rutan “förekommer i rättsfallet” för att en träff ska uppstå, vilket ordet LSS får förutsättas göra i sådana mål som eftersöktes. Vidare avgränsades avgörandedatum till perioden 2021-06-24 till 2021-09-24, för att få fram de tre senaste månaderna. Sökningen gjordes 27-09-2021.

---

⁶⁵ Jfr Sandgren, JT 3/1995-96a, s. 742.

För att få ner urvalet till mål från förvaltningsrätten i Göteborg valdes en filtrering på "FörvR Göteborg, Dom" under fliken *dokumenttyp* vilket gav en träff på 164 domar. Genom att läsa rubrikerna kunde de mål där saken berörde något annat än just stöd och service enligt LSS sällas bort. De mål där den enskilde haft ett juridiskt ombud kunde sällas bort genom att läsa i domen vilka som var parter i målet och se om det tillsammans med den enskildes namn förekom ett "ombud". Urvalet resulterade i 52 mål, vars dagboksblad begärdes ut. Efter detta behövde ytterligare två mål sorteras bort på grund av att det i dagboksbladet framgick att den enskilde hade ett ombud, kvar var då 50 mål.

Rättens aktivitet har tagits fram genom en granskning av domar, dagboksblad och aktbilagor. Genom undersökningar av dessa dokument har följande uppgifter kodats: målnummer; målets utgång; rättens aktivitet. För de första tre koderna fanns inget tolkningsutrymme men vad gäller "rättens aktivitet" måste följande förtydligas.

I dagboksbladen kunde anteckningar som antydde aktivitet från rättens sida upptäckas. Varje sådan anteckning hade en tillhörande aktbilaga som begärdes ut för vidare genomgång. Vad gäller antydning på aktivitet i dagboksbladet fanns visst, om än litet, tolkningsutrymme. Vanligt förekommande fraser som antydde aktivitet var "Föreläggande om..." eller "Underrättelse om...". Vid tveksamhet om huruvida viss notering antydde aktivitet eller ej begärdes aktuell aktbilaga ut för vidare granskning. En sådan fras som kunde föranleda tveksamhet var "Tjänsteanteckning".

Genom en granskning av de aktbilagor som begärdes ut kunde rättens aktivitet i målet nedtecknas och sammanställas i dels en tabell, dels ett diagram. Vid nedteckningen i tabellen gjordes viss sammanfattning av det som stod i aktbilagorna genom uteslutande av vad som upplevdes som överflödigt information. I övrigt var meningen att så mycket information om rättens aktivitet som möjligt skulle nedtecknas och presenteras i tabellen.

3.1.3 Särskilt om domstolsakter & dagboksblad

I det följande ska domstolsakter och dagboksblad som källa för att utreda rättens aktivitet diskuteras, vilket är relevant för undersökningens tillförlitlighet.

För det första är förvaltningsprocessen en skriftlig process vilket medför att allt, som utgångspunkt, ska nedtecknas. Detta höjer tillförlitligheten av förevarande undersökning som ju endast utgår från det skriftliga materialet i målen. Av förordning (2013:390) om mål i allmän förvaltningsdomstol 4 § följer att de åtgärder som domstolen utfört i målet ska registreras. För att säkerställa att vad som enligt denna förordning menas med *registrering* också framgår i målets dagboksblad har en kontrollfråga om saken skickats via e-mail till förvaltningsrätten i Göteborg. En administrativ fiskal bekräftade i ett svar att det som enligt denna förordning "registreras" framgår av dagboksbladet. Med det sagt är materialet i undersökningen av hög validitet, med andra ord: vi kan utgå från att

dagboksbladen ger den informationen jag söker, nämligen huruvida rätten har vidtagit en utredningsåtgärd under processen.

Även om LSS-processen som utgångspunkt är skriftlig råder undantag. Rätten kan vidta muntliga åtgärder, antingen under en muntlig förhandling eller annars i handläggningen. Någon åtskillnad mellan skriftliga och muntliga åtgärder görs dock inte i förordningen vad gäller vilka åtgärder som ska registreras i målet. Den administrativa fiskalen förtydligade vidare att muntliga åtgärder nedtecknas först särskilt och sedan registreras anteckningarna som sådana i målet. Med det sagt framkommer såväl skriftliga som muntliga av rätten vidtagna åtgärder av dagboksbladet. Den administrativa fiskalen gav slutligen information om hur material som domstolen själv inhämtat framkommer i dagboksbladet, nämligen genom att det först registreras som sådant, sedan registreras även informationen om att materialet kommunicerats till parterna (i enlighet med 18 § FPL).

Med detta sagt kan rättens aktivitet mätas på ett tillförlitligt sätt genom en granskning av dagboksbladen.

3.1.4 Felkällor

Vad gäller sällningen av ombud bör följande belysas. Att ”ombud” enligt handlingarna är vad jag kallar juridiskt kvalificerat ombud (se avsnittet ovan) är inte självklart. Det är nämligen inget som förhindrar att ett juridiskt okvalificerat ombud benämns som ”ombud”. Med det sagt kan sällningen ha resulterat i att även gode män eller förvaltare har sällats bort, trots att så inte är meningen. Sådana antaganden har emellertid varit nödvändiga för att de mål där den enskilde är biträdd av ett kvalificerat juridiskt ombud ska uteslutas ur materialet, vilket varit det centrala syftet, under omständigheten att det inte varit möjligt att fördjupa sig i varje enskilt ombuds kompetens.

Vad gäller nedteckningen av aktivitet kan följande sägas. Även om noteringarna i tabellen avsett att avspejla den faktiska aktiviteten så gott som möjligt har nedtecknandet som sådant medfört vissa risker som påverkar undersökningens tillförlitlighet. Då viss sammanfattning varit nödvändig finns risken att mina egna utgångspunkter färgat nedteckningen och att den aktivitet som visas i resultatet därmed inte är helt överensstämmande med den aktivitet som faktiskt skett. Med det sagt har det emellertid inte funnits stora utrymmen för tolkning, vilket talar för att eventuell påverkan inte haft en avgörande betydelse sett till undersökningens tillförlitlighet.

Vad gäller valet av domstol kan följande belysas. Som ovan nämnts är urvalet inte statistiskt representativt, vilket bland annat beror på att endast förvaltningsrätten i Göteborg har valts ut för studien. Här kan exempelvis vara tänkbart att olika domstolar har olika tillvägagångssätt i sina handläggningar och att detta medför stora skillnader i

domstolarnas aktivitet sinsemellan. Rättens aktivitet i de undersökta målen kan därmed inte anses beskriva rättens aktivitet i förvaltningsdomstolarna över lag.

3.2 Resultat

3.2.1 Tabell

Nedan redovisas den aktivitet som nedtecknats i varje mål. Varje notering i tabellen under kolumnen ”Aktivitet” representerar en skriftlig handling som skickats till part eller en anteckning om aktivitet som domstolen vidtagit. Som ovan nämndes har viss sammanfattning av det som står i aktbilagorna krävts för att tabellen inte ska bli allt för omfattande. För att skapa transparens ska i det följande några förklaringar ges till de noteringar som gjorts under kolumnen ”Aktivitet”.

Då notering anger att *viss* handling infordrats har rätten på något sätt specificerat vilken handling som ska ges in. Det har bland annat förekommit att rätten angett ett visst datum, till exempel ”läkarintyg från 2021-12-07” eller att rätten angett ”läkarintyget som nämnden hänvisar till i utredningen”. I det sistnämnda fallet har också antecknats det faktum att handlingen är en del av utredningen. Om ingen uppgift ges om detsamma i tabellen betyder det alltså att någon sådan information inte framgått av aktbilagan.

För att undvika upprepningar har två typer av aktivitet vilka varit gemensamma för samtliga mål inte förts in i tabellen. Den ena typen av aktivitet är en inledande standardskrivelse med information som skickas till den enskilde. Informationen består bland annat i att målet registrerats hos domstolen, tilldelats ett målnummer och vad målet har för handläggningstid. Den andra typen av aktiviteten är expediering av eventuella beslut som fattats under rättegången och/eller domen i målet, vilket i samtliga mål har expedierats till båda parter.

För tydlighetens skull kan noteras att muntlig förhandling inte förekom i något av målen.⁶⁶

Med ”BM” menas den myndighet som fattat det överklagade beslutet och är den enskildes motpart.

Målnr	Utgång	Aktivitet
10476-20	Avslag	- BM föreläggs att inkomma med vissa specifika handlingar.
11715-20	Avslag	- Enskild föreläggs att inkomma med kopia av beslut om god man eller annan handling som ger god man rätt att föra enskilds talan.

⁶⁶ Gällande detta kan vidare noteras att förekomsten av muntlig förhandling eventuellt kan ha påverkats av restriktionerna på grund av covid-19-pandemin.

13576-20	Avslag	- BM föreläggs att inkomma med visst tidigare beslut och utredning om saken. - God man föreläggs att komplettera överklagandet med fullmakt som visar dennes rätt att företräda klaganden i målet samt kopia av beslut om god man.
13771-20	Avslag	- BM ges tillfälle att yttra sig över inkomna handlingar.
13905-20	Avslag	- Enskild ges tillfälle att inkomma med viss handling som omnämns i överklagandet. Handlingen redogörs ej heller för i utredningen, enligt rätten. - BM ges tillfälle att yttra sig över inkomna handlingar.
14008-20	Avslag	- BM föreläggs att yttra sig över inkomna handlingar. - Enskild ges tillfälle att yttra sig över inkomna handlingar.
144-21	Avslag	- BM föreläggs att inkomma med beslutsunderlag och utredning.
14464-20	Avslag	- Enskild beviljas anstånd att inkomma med komplettering. - BM föreläggs att yttra sig över inkomna handlingar.
14626-20	Avslag	-
14745-20	Avslag	- BM föreläggs att inkomma med 1) utredning, i vart fall visst läkarintyg, 2) visst beslut från FK om assistansersättning, 3) viss skriftlig ansökan. - BM föreläggs att yttra sig och i yttrandet särskilt bemöta en specifik uppgift från klaganden samt klargöra ”om det överklagade beslutet verkligen endast gäller under knappt två månader. För det fall en självrättelse gjorts, önskar rätten få del av det rättade beslutet.”
14970-20	Avslag	-
16170-20	Bifall	- Enskild ges tillfälle att yttra sig över inkomna handlingar.
16648-20	Avslag	- Enskild underrättas om anstånd att inkomma med komplettering. - Enskild underrättas om anstånd att inkomma med komplettering. - BM ges tillfälle att yttra över inkomna handlingar.
16733-20	Avslag	-
187-21	Avslag	- Enskild underrättas om anstånd att inkomma med komplettering.

2275-21	Avslag	-
25-21	Avslag	- BM föreläggs att inkomma med utredning. - BM ombeds via telefon att inkomma med delar av beslutsunderlag.
2871-21	Avslag	- BM föreläggs att yttra sig över inkomna handlingar.
2882-20	Partiellt bifall	- BM föreläggs att inkomma med handlingar som omnämns i överklagandet som bilagor.
3281-21	Avslag	- BM föreläggs att yttra sig över inkomna handlingar. - Enskild ges tillfälle att yttra sig över inkomna handlingar.
3516-21	Avslag	- BM ges tillfälle att yttra sig över inkomna handlingar.
3690-21	Avslag	- Enskild underrättas om anstånd att inkomma med komplettering. - Enskild underrättas om anstånd att inkomma med komplettering. - BM föreläggs att inkomma med handlingar som omnämns i yttrande som bilagor.
4016-20	Avslag	- BM föreläggs att yttra sig över bifogade handlingar.
4026-21	Avslag	-
4114-21	Avslag	-
4394-21	Avslag	- Enskild föreläggs att komplettera överklagandet med underskrift. - BM föreläggs att inkomma med utredning, specifika handlingar anges.
5484-21	Avslag	-
5868-20	Avslag	-
5904-21	Avslag	- Enskild ges tillfälle att yttra sig över inkomna handlingar.
591-21	Bifall + återförvisning	- BM föreläggs att yttra sig över bifogade handlingar. - Enskild ges tillfälle att yttra sig över bifogade handlingar. - BM ges tillfälle att yttra sig över bifogade handlingar.
5940-21, 6000-21	Delvis bifall	-
6138-20	Avslag	- Enskild föreläggs att inkomma med handling som omnämns i överklagandet. - BM föreläggs att inkomma med handling som omnämns i yttrande.

		<ul style="list-style-type: none"> - Enskild ges tillfälle att yttra sig över inkomna handlingar. - BM föreläggs att inkomma med handling som omnämns i överklagandet. - Enskilds nya gode man får del av samtliga handlingar.
6382-21	Partiellt bifall	<ul style="list-style-type: none"> - BM föreläggs att yttra sig över inkomna handlingar samt inkomma med specifika handlingar som omnämns i utredningen. - BM föreläggs att komplettera med tidigare beslut om saken.
6501-21	Avslag	- Enskild ges tillfälle att yttra sig över ”det som står i handlingarna”.
6538-21	Avslag	-
6602-21	Avslag	-
6641-20	Avslag	<ul style="list-style-type: none"> - BM föreläggs att inkomma med ansökning och utredning som ligger till grund för beslutet. - BM föreläggs att inkomma med utredning, specifika handlingar anges.
6682-20	Avslag	<ul style="list-style-type: none"> - BM föreläggs att inkomma med viss handling som hänvisas till i överklagandet. - Enskild ges tillfälle att inkomma med viss handling som hänvisas till i överklagandet. - BM föreläggs att yttra sig över inkomna handlingar. - BM underrättas om att yttrande saknats i BM:s mail till domstolen varpå BM ges tillfälle att yttra sig på nytt. - Enskild ges tillfälle att yttra sig inkomna handlingar.
6766-21	Avslag	-
6854-21	Avslag	- Enskild ges tillfälle att yttra sig inkomna handlingar.
6877-19	Partiellt bifall	<ul style="list-style-type: none"> - BM föreläggs att inkomma med utredning, specifika handlingar anges. - Enskild ges tillfälle att yttra sig inkomna handlingar.
7607-21	Avslag	- BM föreläggs att inkomma med utredning, specifika handlingar anges.
7900-20	Avslag	- Enskild ges tillfälle att yttra sig över ”det som står i handlingarna”.

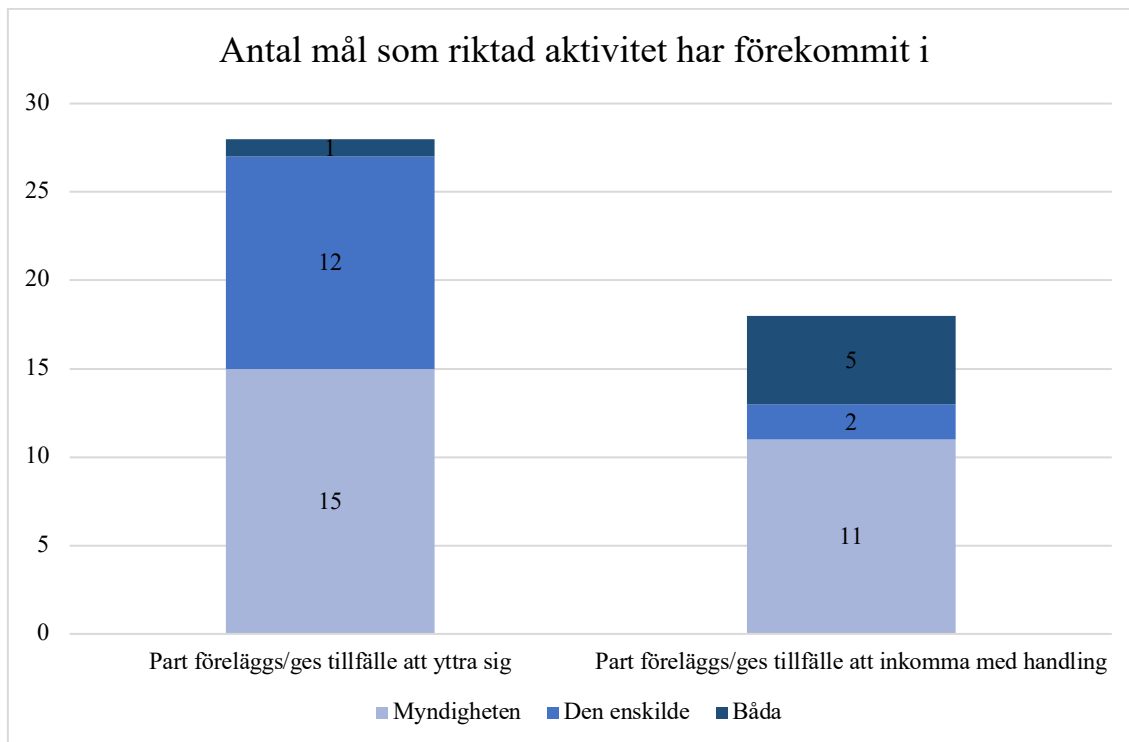
7909-20	Mål återförvisat	<ul style="list-style-type: none"> - Enskild underrättas (via telefon) om beviljat anstånd att komplettera överklagandet. - Förelägger BM om komplettering av beslutsunderlag.
7964-20	Avslag	-
8449-21	Avslag	<ul style="list-style-type: none"> - Enskild ombeds att komplettera överklagandet med underteckning. - Enskild underrättas om den fördröjda handläggningen vid muntlig förhandling, efter enskilds yrkande om muntlig förhandling.
8928-20	Avslag	-
9480-21	Bifall	- Enskild ges tillfälle att yttra sig över ”det som står i handlingarna”.
9527-20	Avslag	- BM föreläggs om att yttra sig över ”det som står i handlingarna”.
9568-20	Avslag	<ul style="list-style-type: none"> - BM föreläggs att komplettera med en handling som omnämns i yttrandet (då rättens kopia är oläsbar). - Enskild underrättas om att domstolen inte kommer att öppna de länkar som hänvisas till i överklagandet och att den enskilde själv får inkomma med det länkade materialet till domstolen vid önskan om att det ska tillföras målet. - BM föreläggs att yttra sig och bemöta ”det som står in handlingarna”. - Enskild ges tillfälle att yttra sig över ”det som står i handlingarna”.

3.2.2 Diagram

I detta avsnitt visas en kvantifiering av den nyss redovisade kvalitativa data. Syftet är över rättens aktivitet i de undersökta målen.

Kommentar: Diagrammet visar i hur stor andel av de undersökta målen som rätten vidtar någon aktivitet utöver den inledande standardskrivelsen samt expediering av de beslut som fattats i målet.

Kommentar: Diagrammet visar antalet mål vari viss aktivitet förekommer samt hur stor andel mål som innefattar aktivitet riktad mot den enskilde, mot myndigheten eller mot båda parter.

4 Diskussion

4.1 Vilken funktion fyller rättens möjlighet att vara aktiv för tillvaratagandet av den enskildes intressen i LSS-mål?

Utifrån teorin om Party Capability kan konstateras att det högst sannolikt råder en obalans mellan parterna i LSS-processen generellt. Utifrån vad som ovan redovisats om parterna i LSS-mål kan konstateras att den enskilde får förutsättas tillhöra kategorin *one shotter* eftersom denne troligtvis har bristande erfarenhet av, och kunskap om, domstolsprocessen. Myndigheten å andra sidan får förutsättas tillhöra kategorin *repeat player* då denne högst sannolikt har varit del av förvaltningsmål, troligtvis även LSS-mål, tidigare. Om vi vidare antar att enskilde i samtliga undersökta mål står utan kvalificerat juridiskt biträde – vilket är ett rimligt antagande sett till dels de föga möjligheterna för den enskilde att anlita ombud dels att mål där den enskilde har ”ombud” sällats bort i den empiriska undersökningen – talar även detta starkt för att en obalans i de undersökta målen råder mot bakgrund av teorin om Lawyer Advantage. Personkretsen i LSS säger vidare något om att den enskilde i målet riskerar ha svårigheter att föra sin talan sett till de psykiska och fysiska förutsättningar som också föranleder att denne ansöker om insats enligt LSS.

Mot bakgrund av detta medför undersökningens utgångspunkter att den enskildes förmåga att föra sin talan i de undersökta målen brister, mer eller mindre. Det är vidare mot denna bakgrund som rättens aktivitet kommer att diskuteras. I detta avsnitt analyseras det ovan redovisade empiriska resultatet utifrån frågan: *Vilken funktion fyller rättens möjlighet att vara aktiv för tillvaratagandet av den enskildes intressen i LSS-mål?*

I 26 % av målen vidtas ingen annan aktivitet än den inledande skrivelsen och expediering av beslut. I dessa mål ges den enskilde viss förståelse för att målet initierats/avslutats men ingen vidare information som rör den enskildes talan. Med det sagt kan påpekas att den enskildes möjligheter att göra sin rätt gällande i domstol endast påverkas i ytterst begränsad mån av domstolens aktivitet i dessa mål. I 74% av målen vidtas dock någon ytterligare aktivitet. I det följande ska därför diskuteras hur de olika aktiviteterna kan tänkas påverka den enskildes möjlighet att göra sin rätt gällande i domstol.

Den aktivitet som förekommer i flest mål är att *part föreläggs/ges tillfälle att yttra sig över inkomna handlingar*. Rättens rättsliga förutsättning att vidta sådan aktivitet grundar sig i kommunikationsplikten som säger att rätten som utgångspunkt är skyldig att kommunicera inkomna handlingar mellan parterna och ge dem tillfälle att yttra sig. Denna möjlighet/skyldighet verkar alltså få stort praktiskt genomslag och som von Essen påpekar kan aktiviteten indirekt bidra till att part lägger fram omständigheter och bevisning till förmån för sin talan. På så sätt fyller kommunikationsplikten en positiv funktion vad gäller den enskildes möjlighet att göra sin rätt gällande i domstol. Den

enskildes möjlighet att tillgängliggöra sig den handling som denne får tillgång till kan emellertid diskuteras. Med tanke på den enskildes utgångspunkt kan dels ifrågasättas dennes förmåga att förstå den handling som presenteras och vad som är relevant att bemöta för att tillvarata sina egna intressen på bästa sätt, dels förmågan att rent språkligt lägga fram ett sådant bemötande inför rätten. Ett av målen sticker ut på så vis att rätten i målet förelagt part att yttra sig och i föreläggandet angett vad som särskilt borde bemötas i partens yttrande, vilket syns i tabellen. En sådan vägledning kan tänkas kompensera bristande förståelse för vilka omständigheter som är relevanta i målet. I tabellen syns också att denna vägledande åtgärd är riktad mot myndigheten, alltså ger rätten myndighet viss anvisning om vad som särskilt bör bemötas i den enskildes yttrande. Detta är särskilt intressant mot bakgrund av att von Essen ger bilden av att rätten har en stor möjlighet att vidta sådan åtgärd (hänvisning om vad som bör bemötas) i samband med fullgörandet av kommunikationsplikten, sett till att processledningen ska vara aktiv (se ovan 2.3.4). Trots att denna möjlighet finns, och att den skulle bida till tillvaratagandet av den enskildes intressen, får den alltså i de undersökta målen sällan ett faktiskt genomslag.

I flertalet mål har *part förelagts/getts tillfälle att inkomma med handling*. Beroende på vilken handling det gäller kan sådan aktivitet tänkas medföra att bevisning eller omständighet som talar *för* den enskildes intressen framkommer och blir en del av processmaterialet. Då så är fallet kan aktiviteten anses kompensera för den enskildes bristande förmåga att föra talan eftersom den enskilde själv uppenbarligen underlåtit att lägga fram handlingen. Samtidigt kan åtgärden få en motsatt effekt i det fall handlingen talar *emot* den enskildes intressen. För att kunna avgöra handlingens effekt i det enskilda fallet krävs en ingående undersökning av omständigheterna i varje enskilt fall vilket inte förevarande undersökning erbjuder. Trots detta kan emellertid något sägas om funktionen av den aktuella aktiviteten för tillvaratagandet av den enskildes intressen.

I 16 mål har aktiviteten i fråga riktats mot myndigheten och i 7 mål mot den enskilde. Av de mål där aktiviteten riktats mot den enskilde har den enskilde i 4 av målen hänvisat till handlingen i fråga.⁶⁷ Denna omständighet kan *per se* anses innebära att rättens aktivitet – att förelägga den enskilde/ge denne tillfälle att komma in med handlingen i fråga – innebär ett tillvaratagande av enskildes intressen eftersom den enskilde uppenbarligen (genom hänvisningen i sig) haft ett intresse av att handlingen ska läsas. Det kan samtidigt hävdas att den enskilde inte alltid vet vilka handlingar som denne bör lägga till grund för sin talan och att denne eventuellt, i och med avsaknad av kunskap och erfarenhet av processen, hänvisar till en handling som talar emot dennes vilja. Dessa två olika synsätt visar på komplexiteten i vad som är ”den enskildes intressen” och talar om inte annat för att rätten, för att överhuvudtaget kunna bidra till tillvaratagandet av den enskildes intressen, skulle behöva (sett endast till tillvaratagandet av den enskildes intressen) vara

---

⁶⁷ Se mål nr 13905-20, 6138-20, 6682-20 och 9568-20 där handlingen i fråga hänvisats till av den enskilde i överklagandet.

mer insatt i den enskildes situation än vad rätten blir genom den kommunikation som sker.

Att *myndigheten* föreläggs att föra in viss handling (och inte den enskilde) i majoriteten av målen kan varken anses tala för eller emot att den enskildes intressen tillvaratas, eftersom myndigheten kan ha tillgång till material som talar både för och emot den enskildes talan. Vad som emellertid är intressant är att myndigheten inte tidigare inkommit med materialet, trots vad som stadgas i 46 § FL, eftersom föreläggandet i fråga tyder på att myndigheten inte skickat med fullständigt beslutsunderlag från början.⁶⁸ Sett till att det faktiskt är lagstadgat att myndigheten ska företa den aktivitet som domstolen förelägger myndigheten att göra kan det ifrågasättas vilken funktion rättens aktivitet har i dessa fall för den enskildes möjlighet att föra sin talan. Det kan ifrågasättas om inte den enskilde ska kunna räkna med att beslutsmyndigheten översänder samtligt material och vidare vad som händer om varken den enskilde eller domstolen upptäcker att materialet saknas.

Sammanfattningsvis består rättens aktivitet mestadels av att se till att hela akten från beslutsmyndigheten är på plats och att parterna får möjlighet att yttra sig de handlingar som inkommer i målet under beredningen. Båda dessa typer av aktivitet kan, mer eller mindre (dock inte alltid), anses fylla en funktion för tillvaratagandet av den enskildes intressen. Det kan dock ifrågasättas om möjligheten att yttra sig över inkommen handling är reell i bemärkelsen att den enskilde måste förstå vad som är relevant att bemöta för att också kunna tillvarata sina intressen genom informationen som domstolen ger. Att domstolen sällan ger vägledning om vad som är relevant att bemöta tyder på att *möjligheten* för rätten att göra detsamma inte fyller någon faktisk funktion för tillvaratagandet av den enskildes intressen i processen.

Inte heller har rätten i något mål har förmått den enskilde att framföra något nytt eller ändrat yrkande, trots att det finns vissa möjligheter att göra så särskilt när motparten är en myndighet. Inte heller har rätten i något mål inhämtat utredning utan alltså ansett att det av parterna inbringade processmaterialet, vilket kan ha inbringats genom föreläggande från rätten eller på eget initiativ, är tillräckligt. Utifrån rättens möjligheter och skyldigheter att vara aktiv kan slutsatsen dras att rätten i samtliga mål har gjort bedömningen att utredningen är fullgod utan de nyss nämnda åtgärderna *och* att åtgärder som går utöver att göra en utredning fullgod av någon anledning inte varit lämplig. För att hänvisa tillbaka till justitieuskottets uttalande som inledningsvis presenterades kan konstateras att domstolen i vart fall ansett att någon vägledning *inte erfordrats*. Utifrån den enskildes bristande förmåga att föra talan i målet kan emellertid ifrågasättas om inte den enskildes intressen i någon mån gått förlorade utan nämnda åtgärder, med tanke på vilken påverkan de åtgärder som faktiskt vidtagits haft. Är det mot bakgrund av den

---

⁶⁸ Se avsnitt 2.3.1.

partsobalans som råden rimligt att den enskilde förutsätts kunna föra sin talan på ett fullgott sätt helt utan vägledning? Med andra ord kan det ifrågasättas om det verkligen inte *erfordrats* någon sådan vägledning av domstolen. Kanske ligger problemet just det, att det föreligger en diskrepans i vad som enligt lagstiftningen erfordras för en fullgod utredning och vad som faktiskt erfordras sett till tillvaratagandet av att den enskildes intressen i processen,

Avslutningsvis kan förtydligas att det skulle kunna tänkas vara så att den enskilde i samtliga mål kunnat föra sin talan på ett effektivt sätt och att rätten därav inte kunnat vidta någon aktivitet som kompenserar bristande förmåga – att den enskilde i samtliga mål inte varit i underläge till motparten och att det därav inte funnits någon obalans att jämna ut genom aktivitet. En sådant resonemang kan emellertid starkt ifrågasättas i och med de förutsättningar som råder i LSS-mål och den forskning som härrör från teorierna om AtJ, Party Capability och Lawyer Advantage.

4.2 Metoddiskussion och framtida forskning

Vad gäller diskussionen om vilken funktion rättens möjlighet att vara aktiv fyller för tillvaratagandet av den enskildes intressen bör en anmärkning göras. Diskussionen utgör en kritisk granskning vari endast vissa perspektiv belyses och jag är väl medveten om att de värderingar och synsätt som anläggs i och med den kritiska granskningen inte är allena rådande. Detta är emellertid en naturlig följd av att undersökningen helt enkelt måste avgränsas och genom att vara transparent med undersökningens utgångspunkter menar jag att det blir tydligt utifrån vilka perspektiv granskningen görs, vilket möjliggör för framtida forskning att granska fenomenet från ett annat perspektiv. Med det sagt vill jag belysa att undersökningen inte syftar till att presentera en lösning på eventuella problem utan bidra till debatten.⁶⁹ För att nyansera kunskapen om vad rättens möjlighet att vara aktiv fyller för funktion för tillvaratagandet av den enskildes intressen i LSS-mål skulle därmed framtida forskning kunna ta utgångspunkt i andra teorier, fakticiteter och rättsliga förutsättningar än vad förevarande undersökning gjort. Här kan också nämnas att för att undersöka *access to justice i vid mening*⁷⁰ skulle även en mer ingående undersökning av myndighetens aktivitet i tillvaratagandet av den enskildes intressen vara relevant.

---

⁶⁹ Jfr Schelin s. 92 ff.

⁷⁰ Jfr Lindbloms syn på AtJ, se not 19.

5 Avslutning

Det övergripande syftet med uppsatsen har varit att bidra med kunskap om hur den enskildes intressen tillvaratas i domstolsprocessen i LSS-mål. Utifrån undersökningen kan konstateras att rättens möjlighet att vara aktiv i de undersökta LSS-målen har fyllt en begränsad funktion för tillvaratagandet av den enskildes intressen, särskilt sett till de 26% av målen vari rätten inte vidtog någon ytterligare aktivitet än vad som närmast kan beskrivas som standardåtgärder. Av den ytterligare aktivitet som skett i 76% av målen har större delen bestått av kommunikation av material mellan parterna utan att någon vidare vägledning samt att se till att akten från beslutsmyndigheten är komplett. Sådan aktivitet bidrar till tillvaratagandet av den enskildes intressen men sett till den enskildes bristande förmåga att föra talan kan den knappast anses bidra i någon större mån. Den enskilde förutsätts fortfarande till stor del förstå vilka omständigheter, yrkanden och bevisning som är avgörande i det specifika målet och kunna framföra dessa (på ett sätt så att rätten åtminstone kan uttolka vad den enskilde anför). Med det sagt kan konstateras att den enskildes intressen i de undersökta målen endast i begränsad mån tillvaratagits genom rättens möjlighet att vara aktiv. Syftet med undersökningen är därmed uppnått eftersom undersökningen bidragit med kunskap om hur den enskildes intressen tillvaratas i LSS-mål.

Undersökningen väcker därmed frågan om vad som förutom rättens möjlighet att vara aktiv ser till att den enskildes intressen tillvaratas, eller om de helt enkelt mer eller mindre går förlorade. På grund av det begränsade underlaget kan inga generella slutsatser vad gäller framtida LSS-processer i förvaltningsdomstolen dras. Att undersökningen beskrivit vilken begränsad funktion rättens möjlighet att vara aktiv fyllt för tillvaratagandet av den enskildes intressen i *de undersökta LSS-målen* indikerar emellertid att det finns skäl att vidare utreda frågan med ett statistiskt representativt urval för att kunna dra en mer generell slutsats. Frågan är viktig att vidare undersöka eftersom svaret är avgörande för att den som har rätt också ska få rätt och i förlängningen att medborgare oavsett funktionsvariation ska få möjlighet att leva som andra.

Källförteckning

Offentligt tryck

- JuU 1995/96:7 *Tvåpartsprocess m.m. i de allmänna förvaltningsdomstolarna*
- Prop. 1973:87 *Förslag till lag om rättegången i tvistemål om mindre värden, m.m.*
- Prop. 1993/94:151 *Rättssäkerhet vid beskattningen*
- Prop. 1992/93:159 *Om stöd och service till vissa funktionshindrade*
- SOU 1991:46 *Handikapp, välfärd, rättvisa*
- SOU 1992:52 *Ett samhälle för alla*

Litteratur

- Cagrell Karlander, Isa, *Officialprincipen i migrationsprocessen: Domstolens utredningsansvar*, Uppsala universitet, Uppsala, 2021.
- Cappelletti, Mauro & Garth, Bryant, *Access to Justice: The Newest Wave in the Worldwide Movement to Make Rights Effective*, *Buffalo Law Review*, 27/1977-78, s. 181-292. [cit. Cappelletti & Garth]
- Cappelletti, Mauro, *Access to justice as theoretical approach to law and practical programme for reform*, *South African Law Journal*, 109/1992, s. 22-39. [cit. Cappelletti]
- Ekelöf, Per Olof, *Access to Justice*, *Svensk Juristtidning*, 1981, s. 109-120. [cit. Ekelöf]
- Galanter, Marc, *Afterword: Explaining Litigation*, *Law & Society Review*, 9/1974-75, s. 347-368. [cit. Galanter]
- Lindblom, Per Henrik, *Grupptalan i Sverige: bakgrund och kommentarer till lagen om grupprättegång*, *Norstedts Juridik*, Stockholm, 2008. [cit. Lindblom]
- Lundgren, Lars & Sunesson, Per-Anders, *Nya sociallagarna: Med kommentarer i lydelsen den 1 januari 2021*, 2021, Version 34, JUNO.
- Riesenfors, Alice, Wejedal, Sebastian & Holm, Louise, *Vem får prövningstillstånd i kammarrätt? Ett empiriskt bidrag till teorin om "Party Capability"*, *Förvaltningsrättslig Tidskrift*, 2/2020. [cit. Riesenfors, Wejedal & Holm]
- Sandgren, Claes, *Om empiri och rättsvetenskap (del I)*, *Juridisk Tidskrift*, 3/1995-96a, s. 726-748. [cit. Sandgren JT 3/1995-96a]

Sandgren, Claes, *Om empiri och rättsvetenskap (del II)*, Juridisk Tidskrift, 4/1995-96b, s. 1035-1059. [cit. Sandgren JT 4/1995-96b]

Schelin, Johan, *Kritiska perspektiv på rätten*, Poseidon Förlag, Stockholm, 2018. [cit. Schelin]

von Essen, Ulrik, *Förvaltningsprocesslagen m.m.: en kommentar*, kommentaren till 8 §, Norstedts Juridiks lagkommentar, JUNO Version 7C. [cit. von Essen, Förvaltningsprocesslagen m.m., med angivande av lagrum]

von Essen, Ulrik, *Processramen i förvaltningsmål: ändring av talan och anslutande frågor*, andra upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2016. [cit. von Essen]

Wejedal, Sebastian, *Rätten till biträde: om biträdeskostnaders hantering vid svenska domstolar*. Diss., Göteborgs universitet, 2017. [cit. Wejedal]

Internetlänkar

Mats Bråstedt, "Mitt hjärta gick i miljoner bitar", 2021, <https://www.expressen.se/sport/foreningsliv/mitt-hjarta-gick--i-miljoner-bitar/> [hämtad 2021-09-10].

Sveriges Domstolar, *Ulrik von Essen*, 2021, <https://www.domstol.se/hogsta-forvaltningsdomstolen/justitierad/ulrik-von-essen/> [hämtad 2021-11-21].

Tor Gustafsson, *Andrea Bondesson: "Det behövs bättre möjligheter till upprättelse i förvaltningsprocessen"*, 2018, <https://funktionsrattskonventionen.se/det-behovs-battre-mojligheter-till-upprattelse-och-rattelse/> [hämtad 2021-09-10].

Yvonne Malmgren, *Inför rättshjälp i LSS*, 2019, <https://www.smp.se/article/infor-rattshjalp-i-lss/> [hämtad 2021-09-10].